

**ФОРМУВАННЯ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ У
ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ
У ВНЗ**

Анотація. Формування фонетичної компетенції студентів у процесі вивчення німецької мови як другої іноземної у ВНЗ. У статті розглядаються проблеми формування фонетичної компетенції, ефективні методи для вивчення німецької мови як другої іноземної, започатковуються види вправ на слухання та відтворення мовного зразка в мовленнєвій ситуації.

Ключові слова: друга іноземна мова, фонетичні навички, фонетична компетенція, методи, система вправ.

Анотация. Формирование фонетической компетенции студентов в процессе обучения немецкого языка как второго иностранного в ВУЗ. В статье рассматривается проблема формирования фонетической компетенции, эффективные методы для изучения немецкого языка, как второго иностранного, представлены упражнения на слух и отображение языковых явлений в речевой ситуации.

Ключевые слова: второй иностранный язык, фонетические навыки, фонетическая компетенция, методы, система упражнений.

Annotation. . Students' phonetic competence formation in the process of studying German as the second foreign language in higher education institution. The article deals with the problems of phonetic competence formation, effective methods for teaching German as the second foreign language. The author suggests different kinds of exercises for listening and reproduction of a speech pattern in the speech situation.

Key words: second foreign language, phonetic skills, phonetic competence, methods, the system of exercises.

Стрімкий розвиток суспільства, що відбувається в Україні останнім часом, сприяє реформуванню системи освіти. На сучасному етапі розвитку вітчизняної освітньої системи виникає необхідність у вивченні другої іноземної мови, в нашому випадку - німецької, як важливого засобу міжкультурного спілкування.

Як відомо, успішність спілкування залежить від того, наскільки зрозуміло та виразно співрозмовники оформлюють своє мовлення. У навчанні іншомовного спілкування можливість розуміння пов'язана з адекватністю сприйняття фонетичної сторони мовлення, тому вдосконалення навчання іншомовної мовленнєвої діяльності багато в чому визначається успішністю формування вимовних основ цієї діяльності.

Фонетичної компетенції (ФК) неодноразово перебувала об'єктом дослідження вітчизняних лінгвістів, зокрема, таких учених, як А.Анісімової, Н.Бориско, Т.Вербицької, Е.Лисенко, С.Ніколаєвої, Т.Перфілової, Н.Реутов, І.Рощина, Л. Стабурової та інших. Незважаючи на певні досягнення в галузі методики навчання другої іноземної мови, недостатньо вивченими залишаються особливості формування фонетичної компетенції у процесі вивчення німецької мови як другої іноземної у вузах.

З огляду на зазначене вище **метою нашої статті** є методологія аналізу навчання вимови, виконання вправ, що сприяють формуванню фонетичної компетенції у процесі вивчення німецької мови як другої іноземної.

Формування ФК у студентів у процесі вивчення німецької мови як другої іноземної розпочинається на початковому етапі навчання, а робота над вимовою починається вже з першого дня і триває протягом усього періоду вивчення навчального матеріалу. Саме початковий ступінь вивчення мови, на нашу думку, накладає відбиток на всі наступні рівні. Формування фонетичних навичок німецької мови як другої іноземної передбачає перебудову артикуляції, фонематичного слуху, а також оволодіння технікою вимови іншомовних звуків у слові, словосполученні, реченні та в

мовленнєвому потоці у процесі як говоріння, так і читання. Також оволодіння іншомовною інтонацією передбачає формування аудитивних навичок сприйняття інтонаційного малюнка та його адекватне відтворення [2, с. 64].

Існують різні підходи до навчання іншомовної вимови. Найбільш вживаним є традиційний та комунікативний методи. При застосуванні традиційних методів навчання іншомовної вимови слід звернути увагу на те, що навчання відбувається не як проста, недиференційована імітація, а як свідоме засвоєння вимовних дій та їх акустичних ефектів. На думку С.Берштейна, зорове та дотикове стеження за вимовними рухами (артикуляцією) веде до виховання моторного відчуття, яке разом із запам'ятовуванням набуває важливого значення для засвоєння іншомовного мовлення. При такому підході завдання артикуляційного навчання полягає у навчанні студентів усвідомлення вимовних дій, членування цілісних артикуляцій на їх складові елементи, синтезування цих елементи у нові незвичні словосполучення та у тренуванні вимовного апарату, що дозволить здійснювати засвоєні артикуляції автоматично[1, с.7]. У цьому випадку артикуляційні операції починають ставати автоматичними належними від сфери свідомості. Але основний етап настає, коли слова, які ми вимовляємо, включаємо до складу комунікативної одиниці. При цьому студенти повинні зосередити свою увагу на змісті мовлення, фонетична його оболонка стає для них несвідомим. Тому на початковому етапі навчання дуже важливим виступає процес спілкування. Ми погоджуємося з думкою Х. Хачатуряна, що при якісному навчанні вимови, слід дотримуватися певних дій, спрямування на постановку тих чи інших звуків мови:

- на першому місці завжди повинна знаходитися демонстрація звуку як однієї так, і другої іноземної мови;
- другий етап – пояснення артикуляції, тобто створення орієнтувальної основи для оволодіння вимовними навичками;

- на третьому етапі потрібно використовувати порівняльний аналіз фонетичних систем мов, які вивчаються;
- четвертий етап – промовляння відповідного звуку за викладачем;
- п'ятий етап – виконання вправ на диференціацію звуків;
- на шостому етапі (відтворення) підключається слуховий контроль, тобто студенти повинні не просто вимовити вірно артикуляцію, а й співвідносити вимовлюваний звук з поданим еталоном. На цьому етапі необхідно голосне промовляння [6, с.32].

Отже, під час ознайомлення з іншомовними фонетичними явищами, пояснення обов'язково має перемежовуватися з демонстрацією еталонів, які студенти чують від викладача чи з фонозапису. Потім іде інтенсивне тренування вимови, що включає два типи вправ: активне слухання зразка та свідомі імітація. Вправи на слухання сприяють формуванню важливих ланок механізмів аудіювання, на яких ґрунтуються фонетичні навички говоріння і читання. Ці вправи потрібно супроводжувати певними діями, які, з одного боку, підвищують активність студентів при слуханні, а з іншого – сигналізують про правильність виконання вправи. Як правило це не комунікативні вправи на впізнання, диференціацію та ідентифікацію. Під час слухання можна запропонувати такі, як:

Вправи на впізнання нового звуку серед інших, наголошеного слова, складу тощо, наприклад:

- послухайте звуки, підніміть руку або картку, коли почуєте довгий звук **[a]**.

kam	Kamm	Kahn	kann
raten	Ratten	all	Aal
Staat	Stadt	Adel	Alter

- порахуйте, скільки разів у реченнях зустрічається довгий звук **[i:]** та короткий звук **[i]**.

„Ich liebe Dich“, schrieb Siegfried seiner Freundin Brigitte.

Sie wohnt in Kiel, er in Wien. Viele Kilometer liegen zwischen ihnen.

Ein Taxi bringt sie zum Bahnhof.

Вправи на диференціацію звуків виконуються на рівні окремих слів або коротких речень.

- прослухайте пари слів і скажіть, чи однакові в них звуки (перші приголосні, голосні в середині слова). Поставте «+», якщо вони однакові, знак «- », якщо різні.

hie – hier	er – ehe	lahm – lag
leid – Lippe	ädern – Ähre	Lug – klug
ihm – im	es – ex	laut – Tal

Вправи на ідентифікацію звука, мета яких розпізнати звук, як відомий з певними характеристиками.

- прослухайте звук, підніміть червону картку коли почуєте звук [ε:], зелену картку - коли почуєте звук [e:], або жовту картку при звучанні звука [ε].

Bär	zehn	nett	wenn	stehen	Ähre
Bett	Ärzte	sehen	erst	nennen	spät

При регулярному виконанні вправ на відтворення у студентів виникає подолання у міжмовній та внутрішньомовній інтерференції. Прикладом фонетичних вправ з імітації можуть виступати наступні:

- прослухай та повтори, зверни увагу на вимову довгого звука [o:] та короткого [o].

Ofen – offen	Wohle – Wolle	Schoß – schoß
Koma – Komma	Sohn – Sonne	Tone – Tonne

- прослухай та з'єднай наступні слова в одне речення.

Tier – riechen – Winter

- прослухай текст один раз, потім повтори його за реченнями.

Sonntag abend laden Oma und Opa oft Tante Monika und Onkel Thomas ein. Doch an diesem Sonntag haben sie Karten für die Oper. Figaros Hochzeit von Wolfgang Amadeus Mozart steht auf dem Programm. Onkel Thomas kommt und fragt Tante Monika: „Wo hast du die schwarze Hose und die rote

Krawatte hin? In den alten Socken ist ein Loch! Kann ich so in die Oper?“.
„Aber klar, mach schon! Sonst schaffen wir die S-Bahn nicht!“, sagt Tante
Monika und steckt Onkel Thomas eine rote Rose ins Knopfloch [3, с. 7;12;24-
32].

Інший підхід до навчання іншомовної вимови – комунікативний. Цей метод заснований на тому, що процес навчання виступає моделлю процесу комунікації. Відповідно до цього, навчання вимови з перших занять виступає моделлю процесу комунікації. Студент повинен не готуватися до мовлення, а відразу починати спілкуватися, а вимова має не додаватися до мовлення, а бути його основою, нерозривно пов'язаною з іншими компонентами навчання іншомовного мовлення – лексичними та граматичними навичками [5, с.235]. Ми погоджуємося з думкою С.Павлової, яка засвідчує що в організації навчання іншомовної вимови на комунікативній основі необхідно враховувати наступні закономірності:

- системний характер взаємозв'язку фонетичних одиниць у реальному спілкуванні;
- провідну роль функціонального аспекту вимови;
- вплив комунікативного завдання на вимовне оформлення мовлення;
- необхідність забезпечення мовної готовності як пускового сигналу до початку говоріння;
- фоновий вплив вимовних операцій більш вищого рівня [4, с. 30].

Таким чином, вищезазначені закономірності дозволяють не тільки спроектувати відповідну комунікативну ситуацію, а й співвіднести фонетичні вправи з конкретною комунікативною задачею.

Наприклад, при вивченні ввічливої форми німецької мови, інтонація в спонукальних і розповідних реченнях позначається неповним падінням тону „Nehmen Sie Platz, bitte!“. На відміну від англійської мови, де речення з дієсловом наказового способу може виражати наказ або прохання: Take a seat, please! Для правильного ритміко-інтонаційного висловлювання можна створити мовленнєві ситуації, які допоможуть активізувати механізмів

породження сприйняття мовлення в контексті конкретної задачі та значно підвищать рівень мотивації студентів до вивчення німецької мови як другої іноземної.

Слід зазначити, що студенти починають вивчати другу іноземну мову (німецьку) в уже сформованій фонетичній компетенції з першої іноземної мови, тому перед викладачем постають додаткові завдання, а саме: сформувати вимовні навички німецької мови та подолати негативний вплив міжмовної інтерференції з рідної мови; не допустити впливу інтерференції з першої іноземної мови. [1, с.15]. Тобто викладач повинен переформувати артикуляційні та інтонаційні навички студентів таким чином, щоб “поставити” правильну німецьку вимову та не зашкодити вже набутій вимові першої іноземної мови. Тому, на нашу думку, необхідно розробити систему вправ, яка б усувала помилки при вимові німецьких голосних та приголосних, наприклад звуків [ø:], [œ] та [ɪ].

При вимові [ø:] та [œ]: [ø:] інколи вимовляється як [œi] та [ø:] (як в gewöhnt), часто не досить чітко відрізняється від [o:] (як в gewohnt). [œ] (як в könnte) у мовленні не відрізняється від [o:] (як в konnte). Але таке коливання у голосних звуках не дозволяється. Ці відмінності дуже важливі:

- a) для окремих слів: schon – schön; lösen – lösen;
- b) для однини і множини: Sohn – Söhne; Bock – Böcke;
- c) для ступенів порівняння прикметників: groß – größer - am größten;
- d) для форм дієслова: können – konnte – könnte – gekonnt.

Для тренування вимови можна запропонувати такі вправи:

1. Тренуйте спочатку довгу голосну [ø:], окремо і в порівнянні з [o:]; подовжуйте голосну.

2. Роздивіться в дзеркалі, який вигляд мають ваші губи при вимові [ø:] та [o:].

3. Вимовляйте слова і речення з [ø:] та [o:] свідомо неправильно, коротко і без напруження:

Rotte Rossen sind schöner und rötter als tote Hossen.

Звук [l] в англійсько-американській вимові (як в lifestyle) приводить кінчик язика в позицію піднебіння. Як наслідок, [l] занадто далеко вниз і занадто глибокий в його голосному звучанні. В німецькій мові [l] (як в Lebensstil) поєднує кінчик язика з переднім краєм піднебіння і зубами (там також, вимовляються [d], [t]).

Артикуляційні навички можна формувати виконанням наступних вправ:

1. Тренуйте різницю між англо-американською і німецькою вимовою [l] в парах слів: world – Welt; cold – kalt; pearl – Perle; love – Liebe; I shall – ich soll; shoulder – Schulter.

2. Тренуйте німецький [l] в комбінаціях з [d] і [t], наприклад, Bald bin ich alt, bald bin ich kalt.

3. Тренуйте німецький [l] в безглузких сполученнях слів як blablabla чи balla-balla-balla-balla...

Висновки. Отже, для формування фонетичних навичок при вивченні другої іноземної мови, а саме німецької, на нашу думку, є необхідним поєднувати традиційний та комунікативний метод. Оскільки вимова – це складне явище, яке має акустичну, моторну та комунікативну ціннісну сторони, тому при вивченні німецької мови як другої іноземної викладач повинен враховувати всі аспекти однаковою мірою.

Література

1. Бернштейн С. И. Вопросы фонетики и обучение произношению / С.И.Берштейн – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1975 – С. 5-49.
2. Гутник В.М. Психолінгвістичні особливості формування фонетичної компетенції у майбутніх учителів німецької мови / В.М.Гутник //Вісник Київського національного лінгвістичного університету. – 2009. – В.16. – С. 64-68. – (Серія: Педагогіка та психологія).
3. Миддлмен Д.Слушаем – правильно говорим. Упражнения по немецкому языку. – К.: Методика, 1998. – 112 с.
4. Павлова С.В.Обучение иноязычному произношению на коммуникативной основе / С.В.Павлова // ИЯШ. – 1990. - № 1. – С. 29-32.

5. Складенко Н.К. Принципи формування іншомовної комунікативної компетенції / Н.К.Складенко // Мова, культура й освіта в сучасному світі. – К.: Видавничий центр КНЛУ. – 2008. – В.1. – С. 237-242.
6. Хачатурян Х.В. Обучение иностранным языкам (методические основы обучения двум иностранным языкам одновременно методам сопоставления)/ Х.В.Хачатурян. Монография. – К.: МТЛП. 2000. – 514 с.